

Fakta i frågan: Har våldtäkterna ökat?

Det mesta talar för att antalet våldtäkter inte har ökat dramatiskt i Sverige. Men det är svårt att dra säkra slutsatser eftersom definitionen av brottet ändrats flera gånger, liksom hur man gör statistik.

UPPDATERAD 2018-05-09 PUBLICERAD 2018-05-09

Det mesta talar för att antalet våldtäkter inte har ökat dramatiskt i Sverige.

Men det är svårt att dra säkra slutsatser eftersom definitionen av brottet ändrats flera gånger, liksom hur man gör statistik.

Det här är vad vi vet och inte vet.

[Kristoffer Örstadius](#)

Förra året polisanmälades 7.000 fullbordade våldtäkter. Det är betydligt fler än åren dessförinnan - en ökning med 315 procent sedan 2000. Tar vi hänsyn till befolkningsutvecklingen är ökningen 263 procent. Mellan 2010 och 2016 har nivån dock varit ganska stabil. År 2017 ökade den något.

Utvecklingen är dock mycket svår att analysera eftersom definitionen av en våldtäkt har vidgats genom lagändringar. Till exempel klassificeras andra sexuella övergrepp än påtvingat samlag numera i vissa fall som våldtäkt.

Den kraftiga ökningen i ovanstående diagram sammanfaller med flera viktiga lagändringar. Det har stor betydelse för tolkningen av statistiken:

- * **År 1984** blev begreppet våldtäkt könsneutralt. Män kan också bli utsatta för våldtäkt, och kvinnor kan åtalas som gärningspersoner.
- * **År 1998** ändrades lagen så att även annat sexuellt övergrepp än påtvingat samlag kan klassas som en våldtäkt. Det handlar om fall där handlingen kan anses vara så kränkande att den är "jämförlig med påtvingat samlag".
- * **År 2005** ändrades lagen så att sexuellt övergrepp på ett offer som på egen hand har druckit sig kraftigt berusad räknas som våldtäkt. I den tidigare lagstiftningen räknades det som våldtäkt enbart om gärningspersonen hade drogat eller tvingat i offret alkohol. Dessutom ändrades lagen så att sexuella handlingar med barn utan våldsinslag räknas som våldtäkt och inte längre som sexuellt utnyttjande av underårig.
- * **År 2013** ändrades definitionen igen. Påtvingat samlag räknas nu som våldtäkt även i de fall där offret reagerar med passivitet. Begreppet "hjälpöst tillstånd" i lagen ersattes av begreppet "särskilt utsatt situation".

Effekten av lagändringen blir särskilt tydlig om vi jämför utvecklingen av antalet våldtäktsanmälningar baserat på offrets ålder. Sedan 2005, när sexuella handlingar mot barn utan våldsinslag räknas som våldtäkt, har anmälningar där offret är under

15 år ökat mycket mer än för personer över 15 år. Antalet våldtäkter mot barn är dock lågt (2 100 anmälningar) i förhållande till antalet våldtäkter mot vuxna (4 900 anmälningar).

En del brott som numera räknas som våldtäkt klassificerades tidigare som sexuellt tvång. Det är tydligt i anmälningssstatistiken att det finns "överflyttningseffekter" mellan olika kategorier sexualbrott, eftersom antalet anmälda våldtäkter ökade kraftigt samtidigt som antalet anmälda fall av sexuellt tvång gick ner i samband med förändringen av lagstiftningen år 2005:

Det är oklart om minskningen av antalet anmälningar rörande sexuellt tvång motsvarar hela ökningen av de anmälda våldtäkterna. Det skulle alltså ändå kunna vara så att anmälningssökningen till viss del kan förklaras av att antalet våldtäkter verkligen har blivit fler. En förklaring som ibland lyfts fram är att anmälningssbenägenheten har ökat, men DN har inte hittat några data som belyser det påståendet.

För att analysera utvecklingen av våldtäkterna behöver vi hitta alternativa statistikällor. Det finns två ofta använda sådana - data från sjukvården och enkätundersökningar till allmänheten. Den förstnämnda källan täcker de våldtäkter som är så allvarliga att offret tvingats söka vård. DN har specialbeställt data från Socialstyrelsens patientregister. Dessa visar på en svag minskning över tid.

Det finns en viss osäkerhet angående kvaliteten på sjukhusdata eftersom det inte är säkert att samma registreringsrutiner har använts över tid. Av samma skäl är det tyvärr inte meningsfullt att analysera data äldre än 2007.

Socialstyrelsen saknar siffror från förra året. För att få en bild av hur situationen var ifjol har DN beställt kompletterande statistik från tre landsting:

* **På Södersjukhuset i Stockholm**, som har en särskild akutmottagning för våldtagna, har antalet kvinnliga patienter varit i stort sett oförändrat mellan 2006 och 2015. Mellan 2015 och 2017 ökade de med 29 procent.

* **På gynakuten vid Sahlgrenska universitetssjukhuset i Göteborg** går det inte att urskilja någon tydlig trend. Antalet patienter ökade med 28 procent mellan 2013 och 2017, men nivån är ungefär densamma 2017 som 2010.

* **På kvinnokliniken vid Skånes universitetssjukhus i Malmö och Lund** finns inte data äldre än 2014. Mellan 2014 och 2017 ökade antalet patienter med 24 procent. Enligt verksamhetschefen vid kvinnokliniken kan en stor del av ökningen förklaras av förändrade registreringsrutiner.

Ovanstående tre diagram tar inte hänsyn till befolkningsökningen som har varit kraftig i storstäderna. En del av förklaringen till förändringen ligger alltså sannolikt där. Precis som med statistiken från Socialstyrelsen finns en viss osäkerhet med siffrorna, främst avseende registreringsrutiner.

Ett annat sätt att analysera brottsutvecklingen är genom data från den Nationella trygghetsundersökningen. Det är en enkätstudie som Brottsförebyggande rådet (Brå)

har genomfört årligen sedan 2006. Ett urval av befolkningen, cirka 12.000 personer, får svara på frågor om sin utsatthet för brott.

Brå ställer ingen fråga specifikt om våldtäkter, utan om sexualbrott i stort. Andelen som uppger sig ha blivit utsatt för sexualbrott ökade från 1,0 till 2,4 procent mellan 2014 och 2017:

Det är en oroväckande utveckling. Regeringen gav i januari Brottsförebyggande rådet [i uppdrag](#) att utreda varför sexualbrotten ökar så mycket. Uppdraget ska redovisas senast i maj 2019. Det är samtidigt viktigt att påpeka att ovanstående graf handlar om sexualbrott i stort, det vill säga brott som rymmer flera olika rubriceringar av varierande allvarlighetsgrad, alltifrån våldtäkter till blottning.

Sexualbrotten hör till de mest integritetskränkande brotten. Det är därför troligt att det samtidigt finns ett stort mörkertal. Av dem som år 2016 uppgav att de hade utsatts för ett sexualbrott hade 11 procent polisanmält händelsen. Det är betydligt lägre än för andra kategorier av brott. Som jämförelse polisanmälde [31 procent av misshandelsfallen](#) och [50 procent av bedrägeribrotten](#).

Det är betydligt vanligare med inomhus- än utomhusvåldtäkter. Foto: Johan Nilsson / TT

Hur vanligt är det med överfallsvåldtäkter respektive gruppvåldtäkter? Dessa våldtäktstyper är inte juridiska begrepp som följs upp i officiell statistik. I polisanmälningarna skiljer man dock mellan våldtäkter som begås inomhus respektive utomhus. Det är betydligt vanligare med inomhus- än utomhusvåldtäkter. Den typiska våldtäkten sker alltså inte i en mörk park:

Ökningen år 2005 sammanfaller, som tidigare nämnts, med att lagen ändrades så att ett sexuellt övergrepp på ett offer som på egen hand har druckit sig kraftigt berusad räknas som våldtäkt. En specialstudie som Brottsförebyggande rådet gjorde år 2008 av en stor mängd våldtäktsanmälningar visade att offret i [nästan var fjärde våldtäkt](#) var försatt i någon form av så kallat hjälplöst tillstånd, till exempel kraftig berusning, sömn eller medvetlöshet. Det är alltså troligt att den förändrade lagstiftningen haft mycket stor betydelse för anmälningsökningen.

Hur är det med gruppvåldtäkter då? DN har kartlagt samtliga våldtäktsåtal från 2010 och 2017. Andelen åtal med två eller flera gärningsmän har ökat från cirka 2 till 3,5 procent av våldtäktsåtalen. Men osäkerheten i siffrorna är stor eftersom det rör sig om mycket få fall i förhållande till samtliga våldtäkter. Det är därmed svårt att dra säkra slutsatser.

Är våldtäkter vanligare i Sverige än i våra grannländer? Frågan är omöjlig att svara på eftersom lagstiftningen ser så olika ut. Sverige hör till de länder i Europa som har flest anmälda våldtäkter [per invånare](#), men det är inte samma sak som att Sverige är ett "våldtäktsland". En viktig förklaring till skillnaderna är att definitionen av våldtäkt skiljer sig kraftigt åt. Till skillnad från andra länder kan en gärningsman i Sverige exempelvis dömas för våldtäkt även utan att det skett ett påtvingat samlag. Nyligen [dömdes en man](#) i Sverige till fängelse för våldtäkt som begåtts på internet, utan fysisk beröring. Flera andra länder har också en annan syn på sexuella

övergrepp, till exempel om de sker i samband med att offret är berusat eller inom äktenskapet.

De senaste åren har det spridits en bild av att Sveriges många våldtäktsanmälningar hänger ihop med vår stora flyktinginvandring. Inte minst blev statistiken ett slagträ i den ungerska valrörelsen. Premiärminister Viktor Orbán [utmålade](#) den svenska migrationspolitiken som ett avskräckande exempel eftersom den enligt honom lett till att våldtäkter numera är vardag i Sverige.

Invandringen har ökat kraftigt i Sverige de senaste åren. Andelen utrikesfödda i befolkningen är bland de högsta i Europa. [Enligt en studie](#) från Brottsförebyggande rådet från 2005 är utrikesfödda kraftigt överrepresenterade när det gäller begångna våldtäkter, även när hänsyn tas till socioekonomiska faktorer. En ökad invandring skulle därför teoretiskt kunna leda till fler våldtäktsfall. Men det finns [inget starkt samband](#) mellan antalet polisanmälda våldtäkter i Europa och invandringen till respektive land. Till exempel var andelen utrikesfödda år 2015 större i Danmark (11 procent) än i Finland (6 procent), samtidigt som våldtäktsanmälningarna tvärtom var något fler i Finland (19,2 per 100 000 invånare) än i Danmark (18,6 per 100 000 invånare).

I Sverige ökade invandringen som mest [mellan 2010 och 2016](#). Under samma period var antalet våldtäktsanmälningar ganska oförändrat.

Sammanfattningsvis är det svårt att säga huruvida våldtäkterna i Sverige har ökat eller minskat. En del våldtäkter kommer sannolikt aldrig vare sig till rättsväsendets kännedom eller rapporteras i offerundersökningar. Det gör att vi inte vet det faktiska antalet brott som sker och därmed inte heller utvecklingen över tid. Det mesta tyder dock på att våldtäkterna åtminstone inte har ökat så kraftigt som statistiken över anmälda våldtäkter visar.

Det här är Fakta i frågan

- Ökar klyftorna? Växer vårdköerna? Löser polisen fler brott? Varje vecka fram till valet granskar DN viktiga frågor om samhällsutvecklingen.
- Vi går till förstahandskällor och försöker så gott det går att svara på alla frågor med stor transparens och offentliga data.
- På <http://www.dn.se/om/fakta-i-fragan> finns alla källhänvisningar och länkar till källmaterial.
- DN har dessutom gett två forskare, nationalekonomerna Laura Hartman och Lars Calmfors, i uppdrag att läsa texterna. De faktagranskar inte i detalj men ger övergripande synpunkter för att minska riskerna för felaktiga slutsatser. DN står för allt innehåll i texten.
- Har du som läsare synpunkter på innehållet eller slutsatserna? Hör gärna av dig till kristoffer.orstadius@dn.se

Miss a fakta:

- [Följ fakta i frågan på Facebook](#) och få kommande delar direkt i ditt flöde.
- Du som är inloggad på DN kan också följa ämnet direkt på vår sajt eller i appen. Klicka på "Följ"-knappen här nedanför.